

18. Safleoedd Ysgolion a Buddsoddiadau Cyfalaf

Mae tir ac adeiladau ysgol yn asedau cyhoeddus pwysig. Mae gan lywodraethwyr nifer o gyfrifoldebau cyfreithiol a chyfrifoldebau eraill, sy'n amrywio yn ôl y categori o ysgol, mewn perthynas â:

- buddsoddiadau cyfalaf;
- prosiectau adeiladu;
- cynnal a chadw tir ac adeiladau.

VA O ganlyniad i Ddeddf Addysg 1944 fel y'i diwygiwyd yn ddiweddarach, gwneir darpariaethau penodol yn achos buddsoddiadau mewn ysgolion gwirfoddol a gynorthwyr. Trafodir y rheini ar wahân isod.

Tir ac Adeiladau

VA 1. Mae tir ac adeiladau ysgolion cymunedol yn eiddo i'r ALI. Mewn
VC ysgolion sefydledig, y corff llywodraethu neu'r ymddiriedolwyr yw perchnogion
F y tir. Yn achos yr ysgolion gwirfoddol a gynorthwyr, mae adeiladau a thir yr ysgol fel arfer yn eiddo i'r ymddiriedolwyr ond yr awdurdod lleol, yn aml, yw perchennog tir y meysydd chwarae.

Cyllid Cyfalaf – Rhaglen Addysg ac Ysgolion ar gyfer yr 21ain Ganrif

2. Yn ei 'Rhaglen Lywodraethu' ymrwymodd Llywodraeth Cymru i ddarparu ysgolion sy'n addas ar gyfer yr 21ain ganrif.
3. Cyflwynwyd proses drosiannol ar gyfer darparu cyllid yn 2009-10 er mwyn paratoi'r system ar gyfer rhaglen fuddsoddi Cymru gyfan. Cafodd y Rhaglen Addysg ac Ysgolion ar gyfer yr 21ain Ganrif ei lansio'n swyddogol ym mis Mawrth 2010 a bydd yn galluogi Llywodraeth Cymru, mewn partneriaeth â Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, i wella'r ystâd ysgolion yng Nghymru.
4. Mae'r Rhaglen Addysg ac Ysgolion ar gyfer yr 21ain Ganrif yn creu newid sylweddol trwy ymadael â phroses flynyddol a oedd yn seiliedig ar fformiwlâu ac a oedd yn rhoi ychydig iawn o ystyriaeth i'r angen am fuddsoddi. Mae'r cyfnod trosiannol bellach wedi cyrraedd ei gam olaf a bydd y rhaglen newydd yn dechrau'n swyddogol ym mlwyddyn ariannol 2014-15.
5. Mae'r Adran Addysg a Sgiliau bellach yn gweithredu un cyllideb cyfalaf ac yn dyrannu cyllid cyfalaf ar sail strategol a blaenoriaethau. Ni chaiff unrhyw ddyraniadau eu gwneud ar sail fformiwlâu, ac eithrio cyllid atgyweirio a chynnal a chadw ar gyfer sector yr ysgolion gwirfoddol a gynorthwyr.
6. Yn ogystal, mae gan yr ALLau eu cronfa gyfalaf gyffredinol eu hunain, nad yw wedi ei neilltuo at unrhyw ddibenion penodedig, ac a ddarperir trwy'r Setliad Refeniw Llywodraeth Leol. Caiff yr awdurdodau lleol ddefnyddio cyllid o ffynonellau eraill yn ogystal, gan gynnwys derbyniadau cyfalaf a

benthyciadau darbodus ar gyfer cynnal a buddsoddi yn eu hadeiladau a'u hasedau.

7. Mae'n ofynnol i'r ALI gyflwyno cynigion yn unol â Model Busnes 5 Achos Trysorlys Ei Mawrhydi. Cafodd holl Raglenni Buddsoddi Amlinellol Strategol yr ALI ar gyfer y rhaglen ysgolion yr 21ain ganrif eu cymeradwyo ym mis Tachwedd 2011, ac ALLau unigol a fydd yn penderfynu ynghylch unrhyw waith cyfalaf mawr mewn perthynas ag adeiladau ysgolion a gynhelir, a hynny yn unol â'u Rhaglen Fuddsoddi Amlinellol Strategol. Os digwydd bod gan gorff llywodraethu ysgol a gynhelir unrhyw bryderon ynghylch cyflwr yr ysgol neu fater arall, dylai gysylltu â'r ALI i ofyn am gyngor ac arweiniad.

8. Darperir y cyllid ar gyfer atgyweirio a gwaith cynnal a chadw beunyddiol mewn ysgolion cymunedol a gynhelir trwy gyllidebau dirprwyedig yr ysgolion.

Trefniadau Cyllido ar gyfer Gwaith ar Safleoedd mewn Ysgolion Gwirfoddol a Gynorthwyr

9. Mae'r Rhaglen Grant Cyfalaf Ysgolion Gwirfoddol a Gynorthwyr (VA) yn darparu cymorth ariannol ar gyfer sefydlu ac ar gyfer gwaith cyfalaf i gynnal a chadw ysgolion o'r fath, mewn partneriaeth â llywodraethwyr yr ysgol a'r awdurdodau lleol. Bydd pob prosiect cyfalaf mawr yn ymwneud ag ysgolion gwirfoddol a gynorthwyr sy'n cynnwys adeiladau newydd a gwaith ailwampio sylweddol yn rhan annatod o raglen ysgolion yr 21ain ganrif, a bydd y prosiectau hyn yn cael eu darparu mewn partneriaeth â'r ALI perthnasol.

10. Rhennir y cyfrifoldeb am ddarparu, atgyweirio a chynnal ysgol wirfoddol a gynorthwyr rhwng llywodraethwyr yr ysgol a'r awdurdod lleol. Y Llywodraethwyr sy'n gyfrifol am adeiledd allanol yr ysgol. Yr awdurdod lleol sy'n gyfrifol am ddarparu yn wreiddiol ac am atgyweirio a chynnal a chadw'r gegin, y ffreutur, yr ystafell ymchwiladau meddygol, tŷ'r gofalwr a'r meysydd chwarae. O dan baragraff 5 o Atodlen 3 i Ddeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998, mae pŵer gan Lywodraeth Cymru i roi cymorth grant o 85% o gost y gwariant cymeradwy gan y llywodraethwyr; ac mae gofyn i'r llywodraethwyr eu hunain gyfrannu'r 15% sy'n weddill.

Derbyniadau o Werthu Asedau: Ysgolion Gwirfoddol a Gynorthwyr

VA 11. Pennir y dull o ymdrin â derbyniadau gwerthiant, a ryddheir yn sgil prosiect adeiladu a gyllidir â grant cyfalaf yn [Rheoliadau Addysg \(Grantiau mewn perthynas ag Ysgolion Gwirfoddol a Gynorthwyr\) 1999](#).

VA 12. Mae'r Rheoliadau uchod yn pennu'r grant a delir ar gyfer rhai mathau o wariant, a hefyd yn darparu'n benodol ar gyfer cymryd i ystyriaeth y derbyniadau gwerthiant net wrth benderfynu ar y grant a delir i gorff llywodraethu, os disgwylir y bydd y derbyniadau o'r fath ar gael iddo. Mae'r polisi hwn yn gweithredu ym mhob achos pan fo arian gwerthiant ar gael, neu pan ddisgwylir i arian gwerthiant fod ar gael, i'r ymddiriedolwyr, y corff llywodraethu neu'r hyrwyddwyr.

Treth Ar Werth (TAW)

- VA 13. Ni all Llywodraeth Cymru roi arweiniad ar faterion ynglŷn â rhwymedigaeth treth ar werth ar brosiectau buddsoddi neu adeiladu. Ym mhob achos, dylid gofyn am gyngor gan Gyllid a Thollau EM.

Y Rheoliadau Addysg (Mangreoedd Ysgol)

- VA VC F 14. Rhaid i'r awdurdodau lleol sicrhau bod ysgolion a gynhelir yng Nghymru a Lloegr yn cydymffurfio â [Rheoliadau Addysg \(Mangreoedd Ysgol\) 1999](#). Mae'r Rheoliadau cyfredol, a ddaeth i rym ar 1 Chwefror 1999, yn pennu safonau gofynnol ar gyfer mangre (safle) pob ysgol bresennol neu newydd a gynhelir gan awdurdod lleol yng Nghymru a Lloegr, hynny yw, ysgolion cymunedol, arbennig cymunedol, sefydledig, arbennig sefydledig a gwirfoddol.

15. Rhaid darparu isafswm o arwynebeddau meysydd chwarae ar gyfer gemau tîm ym mhob ysgol sydd â disgyblion dros wyth mlwydd oed. Mae hyn yn gymwys i bob ysgol a gynhelir, gan gynnwys ysgolion arbennig, sydd â disgyblion dros wyth mlwydd oed, ond nid yw'n gymwys i unedau cyfeirio disgyblion. Mae'n bwysig cadw mewn cof beth yn union a olygir wrth isafswm gofynnol o feysydd chwarae ar gyfer gemau tîm – sef y ddarpariaeth leiaf a ganiateir. Nid targed yw hwn ac ni ddylid lleihau arwynebedd presennol y meysydd chwarae gemau tîm er mwyn ei gyrraedd.

16. Diffinnir meysydd chwarae gemau tîm fel “meysydd chwarae sydd, o ystyried eu ffurf, yn addas ar gyfer chwarae gemau tîm, ac sydd wedi'u paratoi at y diben hwnnw”. Gallant gynnwys cyrtiau gemau caled, cyrtiau tennis, lleiniau glaswellt a lleiniau artiffisial pob tywydd. Gellir ystyried buarth ysgol yn faes chwarae gemau tîm, ar yr amod ei fod wedi'i baratoi ar gyfer gemau tîm, sef:

- pêl-rwyd;
- pêl-fasged;
- tennis;
- pêl-droed pump bob ochr;
- hoci;
- pêl foli;
- rownderi; neu
- gemau tîm eraill a chwaraeir fel rheol ar leiniau neu gyrtiau sydd wedi'u marcio'n bwrpasol.

17. Nid yw buarthau ysgol neu fannau chwarae eraill sy'n cynnwys cyfarpar chwarae yn cyfrif fel meysydd chwarae gemau tîm. Nid oes raid i faes chwarae gemau tîm gael gorchudd o laswellt. Fodd bynnag, rhaid i'r rhan laswelltog o unrhyw feysydd gemau tîm allu ymdopi â chwarae gemau tîm gan y disgyblion am saith awr yr wythnos ym mhob ysgol yn ystod y tymhorau

ysgol. Er mwyn trefnu cylchdro i ganiatáu i'r glaswellt ymadfer, mae'n bosibl y bydd angen ailfarcio rhai o'r lleiniau o bryd i'w gilydd.

18. Yr awdurdod lleol sy'n cynnal yr ysgol sy'n gyfrifol am sicrhau bod yr ysgol yn cydymffurfio â'r lleiafswm gofynnol statudol o feysydd ar gyfer gemau tîm. Mewn achosion lle nad oes modd bodloni'r safonau gofynnol, rhaid i'r awdurdod lleol sy'n cynnal yr ysgol wneud cais i'r Ysgrifennydd Gwladol am lacio'r gofyniad statudol.

Cynllunio i Gynyddu Mynediad i Ysgolion ar gyfer Disgyblion Anabl

19. Mae Rhan 6 ac Atodlen 10 o Ddeddf Cydraddoldeb 2010 (cafodd y ddyletswydd hon ei hamlinellu yn Rhan 4 o Ddeddf Anabledd 1995 gynt) yn gosod nifer o ddyletswyddau ar awdurdodau lleol a chyrff llywodraethu ysgolion mewn perthynas â hygyrchedd yr ysgolion i ddisgyblion anabl. Rhaid i'r awdurdodau lleol fod â strategaeth hygyrchedd sy'n amlinellu sut y bydd yn:

- cynyddu i ba raddau y mae disgyblion anabl yn gallu cymryd rhan yng nghwricwlwm yr ysgol;
- gwella amgylchedd ffisegol yr ysgol er mwyn cynyddu i ba raddau y mae disgyblion anabl yn gallu manteisio ar yr addysg, y manteision, y cyfleusterau a'r gwasanaethau a ddarperir neu a gynigir gan yr ysgol;
- gwella'r modd y caiff gwybodaeth ei darpau i ddisgyblion anabl – y math o wybodaeth sydd ar gael yn hawdd i ddisgyblion nad ydynt yn anabl.

Daeth y ddyletswyddau uchod i rym yn Hydref 2010.

Adnoddau Defnyddiol er Gwybodaeth Bellach

Y Gyfraith

[Deddf Addysg 2002](#)

[Deddf Addysg ac Arolygiadau 2006](#)

Ddeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998 – Atodlenni 3, 6, 8 a 22

[Rheoliadau Addysg \(Mangreoedd Ysgol\) 1999](#): OS 1999/0002

Deddf Cydraddoldeb 2010

Canllawiau

Canllawiau [Cyllid Cyfalaf](#) ac addysg ac ysgolion yr 21 ganrif ar wefan Llywodraeth Cymru

Rhaglen Grant Cyfalaf Ysgolion Gwirfoddol a Gynorthwyr – Arweiniad i Lywodraethwyr

Deddf Gwahaniaethu ar sail Anabledd – Cynllunio i wella Mynediad i Ysgolion i Ddisgyblion Anabl Cylchlythyr 15/2004
Cylchlythyr 15/99 y Swyddfa Gymreig – Rheoliadau Addysg (Mangreoedd Ysgol) 1999

Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi (HMRC): www.hmrc.gov.uk

Mae Gwasanaeth Cyngtori Cenedlaethol yr HMRC ar Dreth ar Werth yn ymdrin ag ymholiadau ffôn cyffredinol ar 0845 010 9000. Gellir anfon ymholiadau ysgrifenedig at:

Policy Adviser, CT & VAT
Supply of Services & Public Bodies
HM Revenue & Customs
3C/10
100 Parliament Street
London SW1A 2BQ

Ffôn: 0207 147 0032

